

Քերթնումի ասելով ընկերությունն զործունեությունը եթե մի կողմից փոքր ինչ կը բարձրացնի ծխախոտի գինը ի մեծա ծխողներին, միևս կողմից նրա տուած օգուտը եւս զգալի է: Պարսկաստանում կը սկսի աւելի կանոնաւոր կերպով առաջ գնալ ծխախոտի մշակութիւնը, կը շատանան պլանտացիաները, արդիւնաբերութեան քանակությունը կը մեծանայ, և որ զխաւսորն է, շատ քիչ արդիւնաբերողն անգամ միջոց կունենայ դանադան պարսկական պարադիտներին աղատելու և կանխել փողով իր ապրանքը ծախելու:

Ինչ վերաբերում է թեհրանի անդլիական բանկի հրատարակած թղթադրամներին, քերթնումի ասում է, որ երբ այդ թղթերը դուրս եկան, շատերը կարծում էին, որ կառավարութիւնն է նրանց գործածութեան մէջ մտցնողը և պատասխանատունը, ուստի թեհրանի նշանաւոր առևտրական պարսիկները ժողով կազմեցին, ուր ներկայ էր նաև կառավարութեան ներկայացուցիչը և այդ վերջինից բացառութիւն պահանջեցին թէ ինչ ապահովութիւն ունեն այդ թղթերը և ու՛ է պատասխանատունը դրա համար:

Այդ հարցին Պարսից կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանել էր, որ անդլիական բանկը նոյնպիսի մի «ստուաֆ» է, ինչպէս պարսկական միւս մեծ «ստուաֆ»-ները, որ նա իր այդ թղթերը դուրս է թողել իր լիակատար պատասխանատուութեամբ, և կառավարութիւնը դրանում ոչ մի պատասխանատուութիւն չունի. ցանկացողները կարող են հաւատալ կամ ոչ:

Այդ ժողովից և կառավարութեան տուած այդ տեսակ մի զեկուցումից յետոյ այդ թղթերը այնքան էլ յարգի չեն Պարսկաստանում. բացի այդ նրանք այն անյարմարութիւնը եւս ունեցան, որ երբ մեծ քանակութեամբ այդ թղթերից հաւաքւում էր մի քաղաքում, յանկարծ յայտնվում էր, որ բանկը կանխել այնքան մետաղական դրամ չունի պատրաստ՝ անմիջապէս ներկայացված դէպքում փոխելու. և հէնց դրա համար էլ բանկը այնուհետև սկսեց իր թղթադրամներին վրա որոշել նրանց որոշելի համար նշանակված լինելը և տպել ամեն մի թղթադրամի վրա օրինակ «Թեհրան», «Թաւրիզ» և այլն:

Ազգութեւ բանկը, քերթնումի ասելով, յայտնել էր որ տուած փողից միայն 8/10 կը վեր առնի. իսկ յետոյ այդ թիւը բարձրացրեց մինչև 15/10:

Աբ. Ապ.

ՆԱՄԱԿ ՄՈՂԴՈՒԹՅՈՒՆ

Սեպտեմբերի 11-ին

Տեղիս ժողովրդականների խօսակցութեան առօրեայ նիւթը կազմում է տեղացի երկու հարուստ վաճառական երիտասարդների չրհաս նշանադրութիւնները: Ազգակցութիւնը հաշուում են վեց աստիճանի. ա. սինոզը մերժել է երկու նշանախօսներին էլ ամուսնանալ: Նշանված երիտասարդներից մինը՝ պ. Սերեբրակեան, արդէն համաձայնութիւն է տուել կաթօլիկ կղերին և նոյնպէս ստորագրութիւն, որ ընդունել կաթօլիկութիւնը, որպէս զի պսակեն ըստ կաթօլիկ ծէսի: Ասում են, որ շուտով կը կատարվի յինչաւ անձանց պսակը կաթօլիկ եկեղեցում:

Օրերս տեղիս հայ հասարակութիւնը օրիորդաց դպրոցում ծխականների ժողով կայացրեց, կարա-Մուրզային հրաւիրելու համար, որպէս զի տեղիս երկու եկեղեցիների համար քառաձայն խումբ պատրաստե երիտասարդներից և աշակերտներից: Երկար վիճաբանութիւններից յետոյ ժողովրդականները վճռեցին անշուշտ հրաւիրել վարձն էլ ժողովուրդը ինքը խոստացաւ վճարել: Արդէն վարձը պատրաստ է, երեկ շուտով կարա-Մուրզան էլ տեղս կը լինի իր խոստման համաձայն: Փառք և պատիւ մօղղօկներին. աչքով չը տանք: Մօղղօկները սկսել են հասկանալ իրանց չարն ու բարին և սկսել են գործել:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՊԵՐ

Բաղդադ «Թիֆ. Լիստոք» լրագրին հաղորդում են, որ սեպտեմբերի 11-ին, երեկոյան 6 1/2 ժամին հասաւ Բաղդադ կովկասի պ. կառավարչապետը: Երկաթուղու կայարանում նորին բարձր գերազանցութեանը ղիմաւորեցին նահանգական բարձր վարչութեան անդամները, դուռնայի ձայնաւորները, քաղաքապետի պաշտօնակատար Անտօնովի հետ միասին և ժողովրդի մեծ բազմութիւն: Քաղաքապետի պաշտօնակատար Անտօնով զինեց կովկասի պ. կառավարչապետին մի փոքրիկ ձուռով, շնորհաւորելով նրա գալուստը, և խնդրեց նորին բարձր գերազանցութեանից ընդունել քաղաքից աղ ու հաց, որը մատուցեց նրան արծաթէ ամանով: Պ. կառավարչապետը շնորհակալութիւն յայտնելով այդպիսի սիրալիր ընդունելութեան համար, գնաց նահանգապետի տունը, ուր նրա համար բնակարան էր պատրաստված: Կայարանից մինչև նահանգապետի

կազմում: Մի տեղ այս առուի բունը արուեստօրէն լայնացրած էր և աւազան էր դարձրած ոչ խաբսերը ջրելու համար:

Տղամարդիկ բարձրացել էին մատուռը այցելելու, որն այս կիսաբերդաւորեալ քրդերի սըրբավայրն էր դարձել, իսկ ես ու թեւորդիս իրար «վարդալաւ» էինք անում առուի ջրով:

Յանկարծ մի սրնդի ձայն ընկաւ ականջս: Այս ձայնը, կարծես, հեռուից—մի պատի կտից էր գալիս: Նրա դայալարիկ, թափանցելով օդի յստակութիւնը, տարածվում էր հեռու, լցնում էր ձուրերը, անդրադառնում էր սարերի զօշորից:

Որքան քաղցր էին այս մեղամարդնա-վայրերի հնչունները. կարծես, անմիջիկապ սրտի հառաչանքներ լինէին նրանք...

Հոլովել շուրջը տուն էր կանչում սարերում ցրված ոչխարներին: Թողնելով խաղը, մի բարձր քարափի ծայրը բարձրացայ ես ու զմայլած լսում էի այս դառնահնչիւն մեղդիան:

Եւիչը, երեկ, մօտենում էր. նրա դայալարին այժմ, կարծես, պատուել էր պարզութիւնը խանդաւրդը և ուժգին կլկանքով ցրվում էր ականջիս տակ: Յետոյ, ինձ թվում էր, իբր թէ օդի մէջ նետած այս անհամար կայծերը ես էին դառնում երկնակամարին դիպչելով և սեղմվելով միմեանց, ձուլվելով իրար հետ, կենտրոնանում էին ականջումս մի ուժգին ու խորը զղրդիւն: Նոյն ու կրկին մեղմանում, բարակում էին այս պարզ, բայց կախարդական հնչիւնները, և յուսահատ սրտաբեկ մեղդիան տխրեցնում էր սիրտս...

— Ոչխարն եկաւ, ոչխարն եկաւ:

Սուրբ Սարգսի սարի լանջը սեպտեմբերի վայր էր գալիս: Մաքրիների բայերը, այծերի մկմկալը, հազարաւոր տոտիկների տրփոցը, փոքրիկ հովիւների բռն-ռն-ռն խառնվում էին իրար և մի արտասովոր աղմուկ էին բարձրացնում:

Երբ բնակարանը տանող մարդը ճանապարհը չքեղ կերպով դարձրել էր ազգային գոյնզգոյն դրօշակներով. դարձրել էին դրօշակներով նոյնպէս նաւահանգստում կանգնած նաւերը, բազմաթիւ մասնաւոր գրասենեակներ, տներ և հիմնարկութիւններ: Նոյն օրը երեկոյան քաղաքը լուսաւորված էր անհամար լապտերներով: Օգուտ քաղելով պ. կառավարչապետի Բաղդադ գտնվելուց, տեղական ընկալական դպրոցի ուսուցիչ Պօրէղօնայեցի, սեպտեմբերի 12-ին բացեց իր մասնաւոր դպրոցը վեց դասարանեան կրտսիական գիմնազիայի դասընթացով: Բաղդադ օրպէս յայտնի է, մինչև այժմ կրտսիական գիմնազիա չունէր. այդ պակասը մասամբ լրացրեց պ. Պօրէղօնայեցի, որին քաղաքային դուռնայի վճռեց իւրաքանչիւր տարի երեք հազար ռուբլի նպաստ տալ: Գաղութի բացման ժամանակ արդէն 120 աշակերտներ կային ընդունված: Սեպտեմբերի 12-ին պ. կառավարչապետը, նահանգական իշխանութիւնների ուղեկցութեամբ, ճանապարհ ընկաւ Դուբա:

Թիֆլիսի մի քանի թէ պաշտօնական և թէ այլ հիմնարկութիւնների ծառայողները, որպէս հաղորդում են տեղական ռուս լրագրիները, վրձն-ռն են իրանց ռոճիկի մի մասը ամէկ ամիս նուրբիւ յօգուտ Ռուսաստանի սովետանշ ժողովրդի:

Գանձակի խաղողը ներկայումս ուղարկվում է դէպի հեռու հիւսիս, մրցելով կրիմի խաղողի հետ: Օրինակ, այս օրերս, որպէս հաղորդում է «Թիֆ. Լիստոք» լրագիրը, Գանձակից 8 վագոն խաղող ուղարկվեց Կազան, Մոսկվա և մինչև անգամ Պետերբուրգ:

«Կարս» լրագիրը հաղորդում է, որ երկրի բարձր վարչութեան վերջին կարգադրութեան համաձայն, Կարսի շրջանի ժողովրդական դատարաններում, չա րի աթիւն վերաբերեալ գործերը պէտք է ոչ թէ բացառապէս կաղին քննէ, այլ նահանգական գլխաւորների կամ նրանց օգնականների նախագահութեամբ կազմված դատարանը, և միայն դատաւարութիւնից յետոյ դատարանի կաղին կը թոյլատրվի վճիռ կայացնել չաւրաթի հիման վրա, որից յետոյ այդ վճիռը վաւերացնում է դատարանի նախագահը, կամ վճռի դէմ բողոք է ներկայացվում որոշեալ կարգով: Այդ միջոցով—աւելացնում է լրագիրը,—ի հարկէ, աւելի են պաշտպանվում դատ վարող անձանց շահերը մեր բերանացի դատարաններում:

Փոքրիկ հովիւները, հազարն մահակները ձեռներին, հաւաքեցին ոչխարներին հաւուկի շուրջը: Գրդուհները կովկաթները բռնած, սպասում էին ոչխարներին ջրվելուն: Յետոյ նրանք բռնում էին մաքրիներին և այծերին ու կիթում, հո-չո-չո, հո-չո-չո լսվում էր ամեն կողմից ու լիւր-լիւր կովկաթները դատարկվում էին մեծ պղնձների մէջ:

Արեգակը թաք կացաւ սարի քամակին, որտեղ երկինքը կրակվեց: Մի ինչ-որ թափանցիկ կապոյտ վարդաղբ ծածկեց հեռաւոր լեռնային կօները, այն ինչ ձորերը խրվեցան խաւարի մէջ:

Այս այն ժամն էր, երբ սարի գագաթին դեռ օր-ցերեկ է, իսկ ձորի խորքերում արդէն մութը կրկնել է:

Յանկարծ քամակիս մի խուռն աղմուկ բարձրացաւ, ես չուռ եկայ: Գառնների հօտն էր այդ, որ ծածկել էր բլրակը և մի վիթխարի սողունի նման մօտենում էր մեզ: Զարհուրելի գամբռներն առաջ էին ընկել ու մի սպիտակ զոչ, պօզներ սրած, հպարտ զօրապետի նման առաջնորդում էր այս հարիւր-գլխանի գաղանին:

Երեկ ոչխարներն ու գառները տեսան իրար: Յանկարծ ոչխարները պատուեցին պահպաններին թոյլ շղթան և օրորվելով, բայց չլուծ ու թող բարձրացնելով վաղեցին առաջ: Կլթող կառնայը սարսափելի ճիչ արձակեցին և չը կարողանալով այս յարձակմանը դիմադրել, փախան դէպի մեզ. մի քանիսն էլ ոչխարների ոտերի տակ տըրրվեցան, ձեռները կովկաթները շուռ տալով: Սըրիցը ձայնը կտրեց, աղամարդիկ մահակները ձեռներին, վազվզում էին զանազան ուղղութիւնով, քրդերէն հրամաններ տալով իրար:

Գառները ժամանակից առաջ էին վայր եկել սարից: Չը պէտք էր թողնել նրանց դեռ չը կը թած մաքրիներին ծծելու: Մէկ կողմից պէտք էր ոչխարների առաջն առնել, միւս կողմից գառներին բանդ անել, մինչև որ կիթը վերջանայ:

Որպէս մեր ընթերցողներին յայտնի է, երբ Մոսկվայի վաճառականների բանը վատ է դնում, նրանք ղիմում են կառավարութեան օգնութեանը, զանազան արտօնութիւններ խնդրելով նրանից, կարծելով, որ այդ միջոցներով կարող են մրցել եւրօպական առևտրականների հետ: Կրանց այդ սովորութեան համեմատ, տոնավաճառային մանուֆակտուրիտները նորերս ղիմեցին կառավարութեանը, խնդրելով, որ նա պրէմիա տալ արտասահման արտահանող ապրանքի համար, որպէս վերադարձ բրդի համար իրանց վճարած մաքսահարկի: «ВЫЖЕВЫЯ ВЪДОМОСТИ» լրագիրը այդ առիթով արդարացի նկատում է թէ. «Մինչև անգամ ասիական շուկաներում օտարների հետ մրցելու անկարողութիւնը ոչ թէ բրդի վրա դրած մաքսահարկից է կախված, այլ մեր անշնորհութիւնից, նախ՝ կազմակերպել առևտուրը առևտրական կանոններին համաձայն, և երկրորդ՝ նրանից, որ մենք ամենալատ յատկութեան ապրանք ենք ուղարկում ասիական շուկաները: Ռուսաց արդիւնահանողները ընտելացել են մեծ օգուտներ ստանալուն, այդ պատճառով նրանց մինչև անգամ դարմացում է, որ եւրօպացիները կարողանում են իրանց ապրանքները էժան ծախել: Այնպէս, ինչպէս մենք ենք վերաբերվում գործին, եթէ մինչև անգամ արտահանութեան համար պրէմիա նշանակվի, ոչինչ չենք կարող անել»:

ԲԱՊՈՒԻՑ ասացանք մի նամակ, որի գրողը գանգատվում է թէ ռուսերէնից հայերէն թարգմանված «Լուսադիմի» վէպի հրատարակիչը ոչ մի տեղ լրագրիներում չէ յայտարարում թէ ծրարեղ կարելի է առնել այդ վէպը: Գրքն առնել ցանկացողները ղիմում են գրավաճառներին, սակայն ամեն տեղից բացասական պատասխան են ստանում:

ՊԻՍՏԻԳՈՐՍԿԻՑ մեզ գրում են հետեւեալը. «Աչքի առաջ ունենալով տեղիս հայոց դպրոցները չքաւոր մանուկները դուրսից, որով չառնելու հազուադէպ, կօչիկ կամ դասական պիտոյքներ չունենալու պատճառով, շատ անգամ դասերին բացակայում են և զրկվում ուսումից, յարգելի՛ արկին Շալամանց և օրիորդաց դպրոցի վարժուհի օրիորդ Շ. Կաղբինցեանց ամսիս 10-ին միասին տանից տուն մանգալով, կարողացան մօտաւորապէս 80 ռուբլի ժողովել, յօգուտ յինչալ չքաւոր մանուկների: Առանձին շնորհակալութիւն արկինց և օրիորդին այդպիսի մի համա-

Բայց հաղիւ Տնդոն ու իր խումբը կարողացան սուրբուհի աջ թիւը պահել իսկ ձախ կողմը երկու հօտերը անպատմելի աղմուկ ու թոյլ բարձրացնելով, մօտենում էին և հաս-բէ-հաս էին իրար: Տնդոն կատաղած, գլխի փաթաթանը կորցրած, հազարն մահակով վարդում էր ոչխարներին ղիմելու և անէծք ու հայհոյանք թափում: Սակայն գառների փոքրիկ հովիւները չը կարողացան կանգնեցնել իրանց հօտը և գառները արագ մօտենում էին ոչխարներին: Մի անպատմելի աղմուկ էր բարձրացել: Կարծես, երկու թշնամական բանակներ լինէին այս երկու հօտերը, որոնց մի ամբողջ օրվայ կարօտը յագեցնելու արգելք էին լինում անխնայ մարդիկ, որ իսկն մօրից չէին զուակի կերակուրը...

Յանկարծ մի աղջիկ առուն թռաւ ու քրտոյղ աստղի նման սլացաւ առաջովս: Մի անխնայ միայն երեաց նա ինձ, երկար մաղերն արձաւ կուրծքը կիսաբաց, թշնմը կարմրատակած, ասիական մահակը ձեռին: Գլխի կարմիր քաֆին մի կողմը թեքված, վախկոտ եղջերուի նման, լեռների այս աղատ դաւակը սլանում էր և ամեն բայովափոխին նրա անթարքու կողքէ ճղանքները բացվում էին ու սրտնեղները երեցնում:

Մի րօպէ չանցաւ և նա արդէն գառներին դէմը բռնել էր ու սուրուններին բաժանել:

Այս երևոյթը դրոշմվեցաւ ընդ միշտ յիշողութեանս մէջ:

Տասնեակ տարիներ են անցել և այսօր ես երբ մի չաստուածոհոտ անուն եմ կարդում կամ լսում, Ֆաթման է պատկերանում առաջիկա, այն Ֆաթման, որն ոտերը գետնից կտրած, խիտ մաշկերը քառուն տուած, անազին մահակ օղի մէջ պտտելով, կատաղած ֆօրբիայի նման մի ակնթարթով սլացաւ առաջովս...

Սա Բաղօրի փախցրած աղջիկն էր:

(Կը շարունակվի)

